

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Гуляєв А.М., старший викладач Національної академії статистики, обліку та аудиту (м. Київ);

Линник А.М., старший викладач Національної академії статистики, обліку та аудиту (м. Київ)

Постановка проблеми. З моменту здобуття незалежності, Україна є ареною історичних змін, що пов'язані з переходом від централізованої планової економіки до соціального ринкового господарювання. Досвід показує, що ці зміни є набагато важчими та триватимуть набагато довше, ніж це вважалося раніше. Проте альтернативи цим змінам немає: адже тільки через проведення демократичних та ринково-економічних перетворень можна створити підвалини для тривалого економічного росту, а тим самим - для зростання добробуту українського народу.

Можна стверджувати, що подібні перетворення та трансформації торкаються всіх галузей суспільного життя, але більшість публікацій розглядають проблематику цих процесів через призму галузей національної економіки. При чому дуже мало досліджень торкаються саме проблем здоров'я нації, її демографічних показників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті, авторами були використані публікації вітчизняних науковців, що присвячені проблемам розвитку фізкультури та спорту в Україні, а саме Дутчака М., Коробович Л., Кухтія А. та інших. Також використовувалася інформація Міністерства фізкультури та спорту України.

Виділення невирішеної проблеми. Зростаючий інтерес в Україні до професійного спорту пояснюється низкою причин, серед яких зазначимо такі: активізація процесу комерціалізації світового спорту; рішення МОК про допуск професійних спортсменів в окремих видах спорту до Олімпійських ігор; відхід від адміністративно-командних методів керівництва і управління спортом до економічних та перехід до ринкових відносин; зміна офіційної політики держави та спортивних організацій щодо виступів українських спортсменів у зарубіжних клубах.

Ігнорування цих процесів неможливе, а, отже, виникає нагальна проблема в дослідженні та систематизації проблем (насамперед, економічних), які стримують розвиток фізичної культури та спорту в Україні.

Мета статті полягає в визначенні основних економічних проблем, що заважають розвиватися вітчизняним фізкультурі та спорту, а також перспектив такого розвитку.

Результати дослідження. В останні роки рівень здоров'я населення суттєво знизився, зокрема молодого покоління. Так, тільки 6% випускників загальноосвітніх шкіл можна вважати здоровими, близько 60% страждають на хронічні захворювання.

Скорочується кількість населення, знижується середня тривалість життя, Україна перебуває серед країн-лідерів за кількістю споживання алкоголю та кількістю курців, загрозливих масштабів набула гіподинамія серед дітей та підлітків. При цьому знижується загальний рівень заняття населення фізичною культурою та спортом. Так, якщо в 1990 році в Україні фізичною культурою та спортом займалися 11 мільйонів людей, що становило тоді 21,2% населення, то в 2009 році фізкультурою займається тільки кожен десятий українець (серед мешканців Скандинавії - 75-80%) [1].

Рівень здоров'я людей безпосередньо пов'язаний з рівнем заняття населенням фізичною культурою та спортом. На жаль, в останні роки в засобах масової інформації, в рекламі не превалюють цінності здорового способу життя, а здоров'я не є складовою успішності людини.

Світовий досвід свідчить, що рухова активність людини протягом усього життя запобігає захворюванням та поліпшує стан здоров'я. За інтегральним показником здоров'я населення — середньою очікуваною тривалістю життя людини Україна займає одне з останніх місць в Європі.

Потребує нагального розв'язання проблема розвитку спорту вищих досягнень та підготовки резерву для національних збірних команд.

Ситуація, що склалася у сфері фізичної культури і спорту, зумовлена такими факторами:

1. невідповідність нормативно-правової бази сучасним вимогам;
2. недосконалість інфраструктури у виробничій, навчально-виховній і соціально-побутовій сфері;

3. недосконалість системи централізованої підготовки національних збірних команд, низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення дитячо-юнацького і резервного спорту;
4. незадовільний стан матеріально-технічної бази. В Україні рівень забезпечення населення фізкультурно-спортивними залами (з розрахунку на 10 тис. осіб) у 2—3 рази нижчий, ніж у розвинутих державах, плавальними басейнами — у 30 разів. Понад 80 відсотків спортивних майданчиків не відповідають сучасним вимогам;
5. недостатнє бюджетне фінансування (з державного бюджету виділяється у середньому 0,5, з місцевих бюджетів — 2 відсотки їх видатків), неефективне залучення коштів з інших джерел, незначний обсяг інвестицій; не провадиться діяльність з випуску та проведення державних спортивних лотерей, які є одним з основних джерел фінансування спорту в багатьох країнах Європи;
6. низький рівень заробітної плати, недостатня кількість інструкторів з фізкультурно-оздоровчої діяльності, розбалансованість у системі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців;
7. низький рівень наукового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, недостатнє фінансування наукових досліджень (менш як 0,5 відсотка видатків державного бюджету спрямовується на сферу фізичної культури і спорту);
8. недостатнє пропагування серед широких верств населення здорового способу життя [2].

По суті можна стверджувати, що більшість проблем в галузі фізкультури та спорту носять матеріальний характер. Саме тому в Україні гостро не вистачає спортивних майданчиків, спортивних шкіл, обладнання і фахівців, нема сучасних спортивно-оздоровчих комплексів із розвинутою інфраструктурою. За роки незалежності не побудовано практично жодного великого спортивного об'єкта, який би відповідав світовим стандартам. Із 81 олімпійської бази, що є в Україні, тільки одна відповідає сучасним стандартам. За матеріально-технічною інфраструктурою зимових видів спорту Україна в 10-15 разів поступається своїм сусідам - Чехії, Естонії, Білорусі, Болгарії, Латвії, Словаччині.

Варто сказати, що вирішення проблем, пов'язаних з розвитком фізкультури та спорту неможливе без активного втручання держави в цей процес. Саме тому було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. № 1594 «Державну програму розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки», яка включає 105 пунктів за відповідними напрямками реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Реалізація програми передбачає поетапне її виконання, а саме:

I етап (протягом 2007-2008 років) – розроблення та прийняття нормативно-правових актів з питань розвитку фізичної культури і спорту, а також відповідних регіональних програм; реалізація заходів програми;

II етап (протягом 2009-2011 років) – реалізація заходів, визначених програмою та їх коригування [2].

Протягом 2007 року було розроблено та затверджено рішеннями відповідних рад програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки у 26 регіонах України, 451 (92,0 %) районну програму та 156 (87,1 %) місцевих програм. У визначений термін регіональні програми затвердили лише 7 областей, а саме: Вінницька, Донецька, Закарпатська, Одеська, Полтавська, Черкаська та Чернігівська. Проте Волинська, Запорізька, Рівненська та Чернівецька облдержадміністрації затвердили свої програми до прийняття постанови КМУ від 15.11.2006 № 1594 про затвердження Державної програми.

Переважає більшість закладів і установ фізкультури, спорту, рекреації та туризму сьогодні фінансують свою діяльність самостійно, за рахунок надання відповідних платних послуг, коштів спонсорів та меценатів. Тільки невелика частка витрат названих організацій фінансується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів.

Зазначимо, що данні останніх років свідчать про наявність позитивних тенденцій у фінансовому забезпеченні сфери фізичної культури і спорту в Україні (табл. 1.).

Таблиця 1

Фінансування з місцевих бюджетів сфери фізичної культури і спорту в Україні у 2004-2008 рр.*

Джерела фінансування	Роки					
	2004	2005	2006	2007	2008	2008 до 2004рр.
Державний бюджет	13194,3	14573,7	10601,7	22334,3	28500,8	216,01
Місцевий бюджет	80027,8	132576,8	242351,0	298283,8	364336,0	455,26
Позабюджетні джерела	44808,1	38015,8	38740,4	78040,1	93064,3	207,70
Профспілкові бюджети	8722,0	10932,2	14691,4	16634,9	22567,6	258,74
Фонди підприємств, організацій, навч. закладів	24131,2	31608,9	36240,1	74667,3	87309,6	361,81
Фонди соціального страхування	11264,3	24522,0	31651,1	46251,3	56990,5	505,94

* таблицю складено авторами за даними [3]

В контексті отриманих даних можна стверджувати, що першочерговим завданням у цьому напрямку є поступове збільшення видаткової частини Державного бюджету України на сферу фізичної культури і спорту.

Сьогодні в країні з усіх джерел фінансування фізичної культури та спорту на одну особу припадає всього 26,45 грн., а з державного бюджету - лише 5,35 грн. [4]

За обсягами річних видатків з усіх джерел фінансування з розрахунку на одну особу Україна майже у 30 разів поступається Фінляндії, у 15 разів - Японії та Австралії, у 10 разів - Німеччині (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги фінансування фізичної культури та спорту в країнах світу на 1 особу в рік*

Обсяги фінансування на 1 особу в рік, грн.	Фінляндія	Канада	Японія	Австралія	Англія	Німеччина	Росія	Україна
	731,5	579,6	380,6	374,5	315,2	261	46,9	26,45

* таблицю складено авторами за даними [4]

Не можна залишити поза увагою ще один, на нашу думку, важливий аспект означеного протиріччя. Мова йде про те, що на етапі становлення ринкових відносин у сфері фізичної культури нашої країни поки що не вдається забезпечити використання можливостей ринку в інтересах суспільства. Яскравим прикладом тут може слугувати стан речей у професійному спорті. Роль держави стосовно цього виду фізкультурно-спортивної діяльності мала б полягати в тому, аби за допомогою правових важелів зорієнтувати структури професійного спорту ще до моменту їхнього започаткування на застосування найбільш прийнятних з точки зору суспільства моделей функціонування.

Сьогодні фахівці наголошують на існуванні двох головних напрямів розвитку професійного спорту: 1) комерційно-спортивного та 2) спортивно-комерційного [5]. Основу першого складає прагнення максимальних доходів та прибутку, а суто спортивна діяльність та спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети. Цей підхід є переважним в американському професійному спорті. Другий підхід, який більш характерний для міжнародного та, європейського професійного спорту, на перший план висуває спортивний бік - спортивний результат, гострота спортивної боротьби є пріоритетним моментом й обов'язковою умовою спортивного бізнесу. Розвиток професійного спорту спортивно-комерційного типу викликає великий суспільний інтерес, що, зокрема, виражається у фінансовій та іншій підтримці професійного спорту державою.

Економічна діяльність у сфері фізичної культури і спорту спрямована на виробництво та реалізацію фізкультурно-спортивних послуг. На певному історичному етапі, а саме тоді, коли в економіці досягнуто досить високого рівня зрілості товарно-грошових відносин, фізкультурно-спортивна діяльність проявляє себе у формі підприємництва. Тому важливо з'ясувати, що являє собою підприємництво у загальноекономічному значенні, які умови його здійснення і що воно дає суспільству.

Підприємницька діяльність у сфері фізичної культури і спорту в цілому здійснюється відповідно до загальноекономічних принципів підприємництва. Водночас, слід підкреслити деякі досить істотні відмінності, зумовлені її соціально-економічною суттю.

Аналізуючи сучасну економіку сфери фізичної культури і спорту України, слід звернути увагу на наявність низки протиріч, які виникли під впливом сукупності чинників, головними серед яких можна визначити такі: зміну ролі держави у забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій; активне проникнення у сферу фізичної культури і спорту ринкових відносин; виникнення раніше непритаманного сфері приватного сектора; формування ринку фізкультурно-спортивних послуг.

Одним із визначальних протиріч сучасного етапу розвитку економіки фізичної культури і спорту в Україні є гостра невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль в забезпеченні життєдіяльності сфери і її обмеженими ресурсними можливостями. Сьогодні реалізується курс не лише на збереження, а у багатьох випадках - і на посилення ролі держави у розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Не слід розглядати спортивну діяльність серед різноманітних категорій населення - дітей та юнацтва, молоді, працюючого населення, пенсіонерів, інвалідів як єдине ціле. Шкільний, дитячо-юнацький, студентський спорт, масовий спорт, спорт для інвалідів, а також спорт вищих досягнень і професійний спорт, які являються різновидом спортивної діяльності, мають свою специфіку не тільки в організації, управлінні і методиці підготовки спортсменів, але і в економіці їх розвитку. Це обумовлює неоднаковий підхід і до підготовки спеціалістів та вибору стратегії розвитку фізичної культури та спорту в Україні.

Висновки та пропозиції. У зв'язку із здобуттям Україною незалежності та зміною соціально-економічної моделі розвитку, що передбачає запровадження та розвиток ринкових відносин, більшість сфер суспільного життя в нашій країні зазнали докорінних змін. Це стосується, зокрема, й спортивної сфери. Спортивна діяльність в нашій країні сьогодні поступово комерціалізується, стає сферою бізнесу,

способом заробляння коштів.

Отже, сучасний вітчизняний спорт набуває якісно нових властивостей, характерних для розвиненого суспільства з ринковою економікою. Комерціалізація спортивної діяльності та відповідні трансформації всієї системи організації спорту в Україні є необхідними та, певною мірою, корисними чинниками, оскільки так підтримується стале матеріально-технічне забезпечення вітчизняного спорту, а відтак – і його динамічний розвиток та конкурентоздатність на міжнародній арені.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються основні проблеми функціонування спортивної галузі України. Особливий наголос робиться саме на економічні проблеми фізкультури та спорту. Наведено приклади фінансування галузі в інших країнах. Запропоновано шляхи покращення стану фізкультури та спорту в Україні.

Ключові слова: спортивна галузь, фізкультура, спорт, економічні проблеми, фінансування, комерціалізація.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основные проблемы функционирования спортивной отрасли Украины. Особенное внимание уделено экономическим проблемам физкультуры и спорта. Приведены примеры финансирования отрасли в зарубежных странах. Предложены пути улучшения состояния физкультуры и спорта.

Ключевые слова: спортивная отрасль, физкультура, спорт, экономические проблемы, финансирование, коммерциализация.

SUMMARY

In this article are opened the most of problems of the functioning of the sports field of Ukraine. The most intently attention was spared for economic problems of the physical training and sports. The examples of the financing of the sport field in the foreign countries were adduced.

Keywords: sports industry, physical training, sports, economic issues, financing, commercialization

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sportforall.gov.ua/news.php?id=728>;
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна програма розвитку фізичної культури та спорту на 2007-2011 роки» від 15.11.2006 р., № 1594.
3. Україна спортивна в цифрах і коментарях. - К., Держкомспорт України, 2005. С.181-185; Україна спортивна в цифрах і коментарях. - К., Держкомспорт України, 2008. С.142.
4. Імас Є.В., Мічуда Ю.П. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах // Економіка та держава, № 2, 2008. С. 41.
5. Профессиональный спорт // Под общей ред. С.И.Гуськова, В.Н.Платонова. - К., Олимпийская литература, 2007. С. 253.